

Limitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în pandemia Covid-19 – obligativitate vaccinării angajaților din serviciile de sănătate, cazurile Italiei și Ungariei

I. Introducere

1. Pandemia Covid-19 a generat o serie de efecte asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Măsurile de prevenire și combatere a epidemiei au presupus, și presupun, restricții privind libertatea de circulație, limitări sau chiar interzicerea libertății de întrunire, limitarea dreptului la asociere, limitarea dreptului la viață privată, limitare dreptului la muncă, a dreptului la educație.

2. Asistăm la o relație dintre nevoia statului de a proteja sănătatea publică și cea de a asigura dreptul la viață privată și de familie, a dreptului de autodeterminare a persoanei. Reconcilierea acestor drepturi și libertăți fundamentale obligă statul să identifice un echilibru adecvat între drepturi, care se află într-o relație de interdependență, în complementaritate, fără ca un drept să aibă o prevalență absolută asupra celorlalte.

3. Reconcilierea, echilibrul adecvat între drepturile fundamentale nu poate fi obținut fără solidaritatea fiecărui cetățean în mod individual, în scopul realizării bunului comun: protecția sănătății publice, protecția dreptului la viață.

4. Limitarea drepturilor și libertăților fundamentale în pandemia Covid-19 afectează, mai mult ca niciodată, și relația dintre știință și drept, relația dintre cunoaștere, informație corectă, ca valori democratice, și opusul acestora: dezinformarea.¹

5. Analiza de față urmărește prezentarea testelor juridice prin care judecători constituționali din diferite state ale Uniunii Europene s-au pronunțat asupra măsurilor adoptate de state în scopul limitării și combaterii pandemiei Covid-19, adică asupra echilibrului adecvat, asupra reconcilierii între drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

II. Limitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului – chestiuni preliminare

6. Ideea de limită este inseparabilă conceptului de „drept”. În general, recunoașterea, reglementarea unui drept nu oferă și limitele, extinderea, granițele acestuia, dar din

* *Președinte al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării*

Email : asztales.csaba@cncd.org.ro

Manuscris primit la 1 noiembrie 2021.

1 Decizia nr. 7045 a Consiliului de Stat din Italia, Secția a III-a, 20 octombrie 2021, Legitimitatea vaccinării obligatorii a angajaților din sistemul de sănătate în temeiul art. 4 din decretul legislativ 44/2021, par. 35.

practică rezultă în mod evident, că unele drepturi ale omului nu se pot exprima în mod absolut și nelimitat. La nivelul convențiilor internaționale și a jurisprudenței curților constituționale din Europa, constatăm că s-au consacrat drepturi ale omului absolute, care în nicio circumstanță nu pot fi limitate, cum ar fi dreptul la demnitate umană, interpretată ca o cerință generală obligatorie care ar trebui respectată permanent.

7. O a doua categorie a drepturilor absolute, care sunt supuse totuși unei evaluări constituționale, sunt garanțiile legale în dreptul penal, și unele garanții procedurale.

Sunt unele sisteme de drept care realizează un clasament al drepturilor și libertăților fundamentale, punând pe primul loc dreptul la viață și demnitate umană, după care libertatea de exprimare (vezi de ex. Ungaria).²

8. Limitarea drepturilor și libertăților fundamentale a fost exprimată încă de la adoptarea Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789 (Franța), care în articolul IV prevede următoarele:

Libertatea este de a face tot ceea ce nu face rău altora: astfel, dreptul fiecărui om nu are limite, cu excepția acelor care asigură celorlalți membri ai societății exercitarea aceluiași drepturi. Aceste limite pot fi determinate numai prin lege.

9. Articolul 29 din Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948³ reglementează limitele exercitării drepturilor și libertăților cetățeanului subliniind printre altele, îndatoririle oricărei persoane față de colectivitate:

1. Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.
2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.
3. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

10. Articolul 12, art. 18 și art. 22 din Pactul Internațional cu Privire la Drepturile Civile și Politice⁴ stabilesc o serie de limitări cu privire la dreptul de a circula liber și de a își alege liber reședința, a libertății de gândire, a conștiinței și religie, a dreptului de a se asocia liber. Astfel:

Art. 12

1. Orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul de a circula liber

2 Gábor, Halmai Gábor și Attila, Tóth, *Emberi jogok*, Ed. Osiris, Budapesta, pag. 108 – 114.

3 Adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. România a semnat Declarația la 14 decembrie 1955 când prin R 955 (X) a Adunării generale a ONU, a fost admisă în rândurile statelor membre.

4 Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1976, cf. art. 49, pentru toate dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212, publicat în „Buletinul Oficial al României“, partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

și de a-și alege liber reședința.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.

3. Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decât dacă acestea sunt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea ori moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.

Art. 18

3. Libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.”

Art. 22

1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercițarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale.

11. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale reglementează o serie de limitări în exercițiul drepturilor fundamentale, cum ar fi⁵:

Articolul 5 - Dreptul la libertate și la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boala contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond.

Articolul 8 - Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercițarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranță publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 9 - Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranță publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.”

Articolul 10 - Libertatea de exprimare

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor

5 Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ratificată prin LEGEA nr. 79 din 6 iulie 1995, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 147 din 13 iulie 1995.

formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranță publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11 - Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranță publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

12. De asemenea, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene reglementează în art. 52 întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor:

Articolul 52 - Întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor

(1) „Orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute prin prezenta cartă trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Prin respectarea principiului proporționalității, pot fi impuse restrângeri numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți.

(2) Drepturile recunoscute prin prezenta cartă care fac obiectul unor dispoziții prevăzute de tratate se exercită în condițiile și cu respectarea limitelor stabilite de acestea.

(3) În măsura în care prezenta cartă conține drepturi ce corespund unor drepturi garantate prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca și cele prevăzute de convenția menționată. Această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să confere o protecție mai largă.”

13. Dreptul intern a preluat standardele internaționale în domeniul limitării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în art. 53 din Constituția României, după cum urmează:

Articolul 53

(1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

14. Din analiza normelor internaționale și interne rezultă că orice limitare a drepturilor

și libertăților fundamentale ale omului trebuie să îndeplinească două condiții:

- de formă și
- de fond.

Condițiile de formă ale limitării drepturilor și libertăților fundamentale

15. Norma juridică, regula de conduită general obligatorie, care în caz de nerespectare a ei, poate fi impusă prin forța coercitivă a statului urmărește, în primul rând, ca orice persoană să achieseze și să adopte un comportament impus de lege. În acest scop, legea trebuie să îndeplinească o serie de calități:

- să fie accesibilă în mod adecvat,
- să fie clară,
- să fie formulată cu suficientă precizie pentru a permite celor cărora li se aplică să-și alinieze comportamentul, și dacă este necesar
- să prevadă consecințele pe care le poate avea o anumită acțiune.⁶

16. Limitările drepturilor și libertăților fundamentale ale omului trebuie reglementate *numai prin lege*, prin norme inferioare se pot reglementa doar reguli tehnice. Reglementarea prin lege asigură și o dezbatere dar și garanții parlamentare în stabilirea limitării drepturilor și libertăților fundamentale.

17. Varianta în limba engleză a textului Convenției Europene a Drepturilor Omului utilizează exprimarea „in accordance with the law”, din care rezultă că sunt îndeplinite prevederile art. 8 alin.(2) din Convenție și când limitarea, ingerința statului are loc printr-un act administrativ care a fost adoptat printr-o procedură potrivită dreptului internațional.

18. În fond, exprimarea din art. 8 alin. (2) din Convenție obligă ca limitarea dreptului să fie în conformitate cu cerințele statului de drept (rule of law).⁷

19. În interpretarea CEDO, cerința reglementării prin lege constă în faptul ca limitarea să dispună de un fundament normativ în dreptul internațional.⁸

Condițiile de fond ale limitării drepturilor și libertăților fundamentale

20. Din interpretarea art. 8 alin. (2) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, respectiv art. 53 alin. (1) din Constituția României rezultă că orice limitare a drepturilor și libertăților fundamentale trebuie să îndeplinească următoarele condiții de fond:

- limitarea să urmărească atingerea unui scop legitim în societate;
Scopul legitim poate să constituie protecția drepturilor altei persoane, protecția instituțiilor, protecția unor interese de ordin general ale societății (interese constituționale cum ar fi asigurarea funcționării statului, protecția instituțiilor

6 A se vedea *CASE OF VAVŘIČKA AND OTHERS v. THE CZECH REPUBLIC*, pct. 266.

7 A se vedea *Cauza Halford vs. the United Kingdom, 1997*, nr. 20605/92, pct. 49.

8 *P. and S. v. Poland, 2012*, nr. 57375/08, pct. 134.

democratice, protecția sănătății publice etc.).

Articolul 29 alin. (2) din Declarației Universale a Drepturilor Omului conține o prevedere generală în temeiul căreia sunt posibile limitări ale drepturile omului.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține o prevedere generală privind limitarea drepturilor, dar la reglementarea anumitor drepturi, enumeră cu titlu de exemplu motivele care pot să constituie un scop legitim în societate pentru limitarea dreptului în cauză.

- măsura prin care se urmărește atingerea scopului legitim să fie necesară și adecvată într-o societate democratică. Prevederea presupune o analiză a conținutului limitării dreptului fundamental;
- să fie proporțională cu scopul urmărit;
- să fie aplicată în mod nediscriminatoriu; și
- fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

21. Condițiile de fond constituie teste de evaluare a limitării drepturilor și libertăților fundamentale.

22. Aplicarea testului limitării dreptului la viață privată și familie prin obligativitatea vaccinării în recenta și semnificativa *cauza Vavrička și alții c. Republicii Ceha* din 8 aprilie 2021. Curtea Europeană a Drepturilor Omului în hotărârea emisă de Marea Cameră a reținut că cele nouă vaccinări obligatorii introduse în Cehia - în acea cauză pentru protecția minorilor - pot constitui, în temeiul art. 8 din CEDO, o *ingerință legitimă* în dreptul la respectarea vieții private atunci când:

- există un temei legal;
- un scop legitim.

23. Obligația de vaccinare reprezintă cu siguranță o ingerință în viața privată, dar ea este justificată de urmărirea *unui scop legitim în temeiul Convenției*, și anume:

- protecția sănătății colective, și în special
- protecția celor aflați într-o stare deosebit de vulnerabilă (par. 272 din hotărâre).

și

- sunt necesare într-o societate democratică pentru garantarea, printre altele,
- *a principiului solidarității*, care constă în cerința de a proteja toți membrii societății și, în special, pe cei mai vulnerabili, pentru a căror protecție restul populației este rugat să își asume un „risc minim” sub forma vaccinării (a se vedea, în special, pct. 279 și 306 din hotărâre).

24. Pentru îndeplinirea condiției ca *cerința să fie necesară într-o societate democratică*, se apreciază în concret dacă *există nevoi sociale stringente*, dacă există *motive relevante și suficiente* care să susțină și respectarea principiului proporționalității. Curtea ajunge la concluzii afirmative și în privința îndeplinirii condiției ca cerința să fie necesară într-o societate democratică, arătând că *nevoia socială stringentă* decurge din:

- conștientizarea faptului că vaccinarea copiilor este o măsură cheie în politicile de sănătate publică (par. 281 din Hotărâre);
- relevanța și suficiența motivelor se afirmă în considerarea corespondenței vaccinării obligatorii cu interesul superior, în cazul examinat de Curte, al copiilor (par. 288 din Hotărâre); în sfârșit,

- *proporționalitatea este garantată* - pe lângă garanțiile specifice ale procedurii de administrare - de eficacitatea și siguranță recunoscute a vaccinurilor, cu condiția ca:
 - fiecare administrare să fie precedată de un istoric medical individual. Curtea a acordat atenție faptului că personalul medical a verificat dacă reclamantul este apt pentru vaccinare, înainte de inocularea acestuia și că au fost luate toate măsurile de precauție necesare pentru a se asigura că intervenția medicală nu va fi în detrimentul intereselor reclamantului, de natură să perturbe echilibrul între integritatea personală a solicitantului și interesul public al protejării sănătății populației (vezi și cauza *Solomakhin v Ucraina* par. 36); și
 - să fie prevăzut un mecanism compensator pentru orice prejudiciu.

25. *Consensusul general al lumii științifice* constituie un element de o importanță și un interes fundamental în argumentarea hotărârii, Curtea justificând alegerea Republicii Cehe de a face obligatoriu anumite vaccinuri în lumina consensului general al comunității științifice privind eficacitatea și siguranța acestora din urmă: Curtea se referă încă o dată la consensul general asupra importanței vitale a acestui mijloc de protecție a populațiilor împotriva bolilor care pot avea efecte grave asupra sănătății individuale și care, în cazul unor focare grave, pot provoca perturbări ale societate (par. 300 din Hotărâre).

III. Obligația de vaccinare Covid-19 a angajaților din sistemul de sănătate – teste de constituționalitate aplicate în Ungaria și Italia

26. Obiectul acțiunilor în cadrul instanței constituționale:

- în Ungaria⁹, potrivit legii atacate angajații din sistemul serviciilor medicale, în scopul protecției sănătății și a vieții cetățenilor, au obligația să se vaccineze:
 - până la data de 1 septembrie – în cazul unui vaccin cu o singură doză,
 - prima doză până la data de 15 septembrie – în cazul vaccinului cu două doze, a doua doză urmând a fi inoculată în mod obligatoriu până la data stabilită de medic, și
 - inocularea cu a treia doză până la data stabilită de medic.

27. În cazul nevaccinării, raportul de muncă încheiate cu angajatul încetează imediat, prin concediere sau demisie, fără un termen de preaviz, și fără vreo compensație. De asemenea, constituie excepție de la obligația vaccinării angajații care din motive medicale au o contraindicație justificată prin emiterea unei opinii ale unui medic de specialitate.

- în Italia¹⁰, potrivit Planului național strategic de vaccinare pentru prevenirea infecțiilor cu SARS-CoV-2, care vizează garantarea celui mai înalt nivel de acoperire vaccinală pe teritoriul național - și în orice caz cel târziu până la 31 decembrie 2021 -, „pentru ca să se protejeze sănătatea publică și să se mențină condiții adecvate de siguranță în prestarea serviciilor de îngrijire și asistență”,

9 Decizia Curții Constituționale din Ungaria în dosarul nr. IV/3010/2021 din 03 decembrie 2021.

10 Decizia nr. 7045 din 20 octombrie a Consiliului de Stat din Italia, Secția a III-a, 20 octombrie 2021, nr. 7045 - *Legitimitatea vaccinării obligatorii* în temeiul art. 4 din decretul legislativ 44/2021.

profesiile din sănătate și lucrătorii din domeniul sănătății prevăzuți la art. 1, alin.2, din Legea nr.43 din 2006, care își desfășoară activitățile în structuri sanitare, sociale și de asistență publice și private, farmacii, parafarmacii și cabinete profesionale sunt obligate să se supună vaccinării gratuite pentru prevenirea SARS-CoV-2.

28. Singura scutire de la obligația de a se vaccina, cu amânarea sau chiar omisiunea tratamentului preventiv de sănătate, este prevăzută în mod corespunzător numai în caz de pericol constat pentru sănătate, în raport cu afecțiunile clinice specifice documentate, atestate de medicul de familie.

29. Consecințele nerespectării nejustificate a obligației de vaccinare sunt grave și incisive deoarece, astfel cum se prevede expres de art. 4 alin. (6), din decretul legislativ 44 din 2021, odată cu expirarea termenelor de atestare a îndeplinirii obligației de vaccinare menționate determină „suspendarea dreptului de a presta servicii sau sarcini care presupun contacte interpersonale sau implică, sub orice altă formă, riscul de răspândire a infecției cu SARS-CoV-2”, așa cum se stabilește expres din nou paragraful 6 al art. 4.

30. Suspendarea prevăzută la alin. (6) se comunică de îndată persoanei interesate de către asociația profesională de care acesta aparține și, la primirea comunicării prevăzute altele decât cele indicate la alin. (6), cu tratamentul corespunzător atribuțiilor îndeplinite, și care, în nici un caz, nu implică riscuri de răspândire a infecției.

31. Atunci când atribuirea diferitelor sarcini nu este posibilă, se stabilește în final în paragraful 8, pentru perioada de suspendare prevăzută la paragraful 9 „până la îndeplinirea obligației de vaccinare sau, în lipsă, până la finalizarea vaccinării naționale. și, în orice caz, cel târziu până la 31 decembrie 2021, *nu se datorează niciun salariu sau altă remunerație sau emolument, indiferent de denumirea lor*”.

Testarea în decizia Curții Constituționale din Ungaria

32. Prima treaptă din testul de limitare a drepturilor fundamentale revine la constatarea existenței ingerinței în dreptul fundamental prin legea contestată.

33. Curtea Constituțională califică obligația de vaccinare impusă de legiuitor ca fiind cea mai gravă și evidentă formă de ingerință în dreptul la viață privată, a dreptului de a dispune de sine însuși, prin faptul că retrage dreptul persoanei fizice de a decide liber.

34. În speță, legiuitorul impune obligația de vaccinare Covid-19 angajaților din sănătate care au contact direct cu pacienții, excepție fiind angajații care au o contraindicație medicală. Lipsa vaccinării Covid-19 are ca efect încetarea contractului de muncă, fără preaviz și fără compensații. În aceste circumstanțe, Curtea Constituțională a constatat că în speță a avut loc o ingerință în dreptul de a dispune de sine însuși (par. 45 și 46 din decizie).

35. Al doilea element al testului limitării dreptului fundamental constă în *analiza scopului legitim urmărit de legiuitor*. În acest sens, alin. (3) din art. I. din Constituția Ungariei arată că „dreptul fundamental poate fi limitat în scopul afirmării altui drept fundamental sau în scopul protejării unei valori constituționale”. În jurisprudența sa Curtea a subliniat că alături de drepturile fundamentale ale omului, și protecția instituțiilor democratice și a valorilor constituționale poate constitui scop legitim în limitarea drepturilor fundamentale (par. 48 din decizie).

36. Cu privire la jurisprudența privind pandemia Covid-19, Curtea „a declarat ca principiu că: combaterea epidemiei de coronavirus, a micșorării efectelor asupra sănătății, societății și a economiei, atenuarea pagubelor, constituie scopuri care justifică constituțional restrângerea drepturilor fundamentale”.

37. În legătură cu vaccinurile, Curtea Constituțională a decis că „acestea protejează pe de o parte persoana fizică în mod individual de infectare (...) și pe de altă parte, și comunitatea mai mică și apropiată acesteia, respectiv întreaga societate de apariția epidemiilor”.

38. Curtea Constituțională constată că *există o obligație pozitivă a statului de a apăra viața*, ca atare măsurile pentru gestionarea pandemiei, printre care și vaccinarea obligatorie, pentru un scop legitim, au ca izvor dreptul la viață din perspectiva protecției instituționale (par. 48 și 49).

39. Raportat la speță, Curtea Constituțională analizează elementele specifice ale domeniului în care a intervenit limitarea drepturilor fundamentale: domeniul sănătății, care trebuie să îndeplinească două cerințe: funcționarea permanentă și siguranța serviciilor.

40. Acestor cerințe servesc atingerea scopului legitim al statului definit prin dreptul la viață a pacienților și afirmarea dreptului la sănătate.

41. Statul răspunde instituțional de sănătatea populației, în special prin crearea condițiilor necesare sănătății care oferă posibilitatea cetățeanului să își apere și să își îmbunătățească starea lui de sănătate, respectiv, după caz, restabilirea după posibilități a acesteia (par. 51 din decizie).

42. În concluzie, în speță, Curtea Constituțională recunoaște ca scop legitim al obligației de vaccinare a angajaților din sănătate:

- dreptul la viață și la sănătate, respectiv
- afirmarea instituțională a dreptului la viață,
- reducerea efectelor asupra sănătății, a societății și a economiei a epidemiei Covid-19,
- în mod special asigurarea continuă a funcționării serviciilor de sănătate și siguranța îngrijirii pacientului.

43. În următoarea etapă a testului, Curtea Constituțională a analizat dacă cerința este necesară într-o societate democratică, dacă „scopul legitim nu poate fi atins pe alte căi, deci limitarea este absolut necesară (inevitabilă)”.

44. Raportat la speță, testul de limitare a drepturilor fundamentale trebuie să răspundă la întrebarea dacă protecția împotriva infectării Covid-19 a angajaților din sănătate, a solicitanților serviciilor de sănătate, respectiv a celor care necesită servicii de sănătate poate fi atinsă în mod real și altfel decât prin obligația de vaccinare a angajaților, refuzul având consecințe juridice dezavantajoase.

45. Pentru a analiza dacă cerința este necesară într-o societate democratică, Curtea Constituțională recunoaște *prioritatea rezultatelor cercetărilor științifice* exprimate de instituțiile internaționale și naționale în domeniu. Curtea Constituțională își menține jurisprudența și arată că analiza „nu are scopul de a adopta o poziție în chestiuni științifice ce se află în dezbateră”.

46. Organizația Mondială a Sănătății și alte instituții globale, în temeiul rezultatelor

și a recomandărilor oamenilor de știință, desfășoară o campanie în scopul unei vaccinări cât mai largi a populației, întrucât vaccinul este singurul instrument adecvat pentru stoparea pandemiei și pentru a limita, atenua efectele negative pe plan social și economic. Inițiativa legislativă se încadrează în acest demers internațional (par. 53 din decizie). Curtea Constituțională argumentează și prin acele date publice care demonstrează că după vaccinare, scade probabilitatea de infectare, iar dacă aceasta totuși intervine, în mod caracteristic are loc o boală cu simptome mai ușoare.

47. Momentul avut în vedere în argumentul Curții Constituționale este cel al „imaginei științei dominante la nivel mondial” la momentul adoptării limitării dreptului fundamental. Având în vedere aceste date, Curtea Constituțională *acceptă ca motivare caracterul adecvat al vaccinurilor pentru a controla epidemia Covid-19*. De asemenea, Curtea constată că cel mai eficient mod de combatere a pandemiei este vaccinarea cât mai largă a populației, fără a exista o alternativă.

48. Această soluție este cu atât mai prioritară și importantă pentru anumite grupuri de persoane, cum ar fi angajații din serviciile de sănătate. Astfel se explică și privilegiul pe care l-au avut angajații din sistemul de sănătate de a avea acces prioritar la vaccin la începutul campaniei de vaccinare.

49. Doar prin vaccinarea obligatorie a angajaților din sănătate se poate asigura accesul în siguranță și în mod permanent la servicii medicale pentru pacienți în timpul pandemiei, respectiv să fie la dispoziție pentru asigurarea serviciilor de sănătate un număr suficient de angajați, care corespund și din punct de vedere al sănătății, deci nu reprezintă un pericol asupra altor angajați sau a bolnavilor, întrucât sunt mai imuni la infecția Covid-19 (par. 54 din decizie).

50. Curtea Constituțională consacră principiul voluntar în atingerea scopurilor legitime ale sănătății publice, arătând că „instrumentele juridice obligatorii și coercitive pot fi doar ultimele în acest sens”. Curtea constată că statul a desfășurat o campanie publică consistentă pentru a convinge populația în general, angajații din sistemul sanitar în subsidiar, să se vaccineze Covid-19.

51. În concluzie Curtea Constituțională consideră limitarea dreptului fundamental prin impunerea obligației de vaccinare Covid-19 ca fiind o măsură necesară într-o societate democratică în scopul combaterii pandemiei, a creșterii gradului de vaccinare în cel mai critic sector, cel al sănătății.

Testul de proporționalitate

52. Curtea Constituțională așază în balanță importanța scopului dorit a fi atins cu gravitatea limitării dreptului fundamental, analizând dacă acestea se află într-un raport de proporționalitate. Legiuitorul are obligația să aplice cel mai blând instrument pentru atingerea scopului legitim, instrumentul utilizat nu trebuie să depășească limita scopului legitim constituțional. În speța de față se analizează raportul de proporționalitate dintre avantajele pe care le reprezintă afirmarea dreptului la viață și la servicii de sănătate cu dezavantajele pe care le reprezintă limitarea dreptului de a dispune de sine însuși (par. 57 din decizie).

Cost - risc - beneficiu

53. Curtea Constituțională aplică evaluarea risc-beneficiu în prima parte a testului proporționalității, consacrand o prioritate rezultatelor științei, principiu dezvoltat în jurisprudența sa, arătând că „acceptă prezumția legiuitorului care se fundamentează pe cunoașterea oferită de știință, în sensul în care avantajele vaccinurilor asupra persoanei în mod individual și asupra societății depășesc cu mult acele posibile daune, care, eventual, pot să apară la persoanele vaccinate. În general, omiterea vaccinării reprezintă un risc mult mai mare asupra sănătății, decât vaccinarea”, arată Curtea în jurisprudența sa în care a analizat vaccinarea obligatorie a copiilor (par. 59 din decizie).

54. Sancțiunile impuse sunt calificate de Curte ca fiind proporționale cu scopul legitim urmărit, avându-se în vedere:

- natura activității sistemului de sănătate;
- importanța serviciului de sănătate în combaterea pandemiei;
- obligațiile angajatorului de a asigura protecția sănătății la locul de muncă;
- faptul că obligația de vaccinare privește doar angajații din serviciile de sănătate care au contact cu bolnavii;
- transparența informării asupra vaccinurilor;
- termenul rezonabil de punere în aplicare a obligației de vaccinare (par. 70-86).

55. În finalul decizie, Curtea Constituțională a Ungariei respinge capătul de cerere al reclamanților prin care aceștia invocă faptul că sunt obligați să se inoculeze cu vaccinuri care se află în fază experimentală. Curtea respinge acest argument, arătând că toate vaccinurile Covid-19 sunt autorizate de instituțiile competente de la nivelul UE, cât și de instituția legal competentă din Ungaria. Curtea arată că potrivit jurisprudenței sale constante, „atunci când se poate identifica un punct de vedere al unei instituții internaționale relevante în probleme științifice, pe acesta *il* acceptă, întrucât contestarea bazei științifice a punctului de vedere cade în afara competenței Curții Constituționale” (par. 88 din decizie).

Testarea în decizia Curții Constituționale din Italia

56. Decizia nr. 7045 din 20 octombrie a Consiliul de Stat din Italia , Secția a III-a, 20 octombrie 2021, nr. 7045 - Legitimitatea vaccinării obligatorii în temeiul art. 4 din decretul legislativ 44/2021. Constatările Consiliului de stat din Italia privind eficacitatea și siguranța vaccinurilor Covid-19.

57. Consiliul de stat a analizat, preliminar, capătul de cerere al reclamanților referitor la caracterul experimental și nesigur al vaccinurilor Covid-19. În analiza sa, Curtea a verificat dacă au fost respectate procedurile de autorizare a vaccinurilor Covid-19 la nivelul UE și a Agenției Europene a Medicamentului (EMA) potrivit legislației Uniunii - în special art. 14-bis din Reg. CE 726/2004 al Parlamentului European și al Consiliului și Reg. CE 507/2006 al Comisiei - care prevăd un instrument de reglementare specific, menit să permită disponibilitatea rapidă a medicamentelor, pentru a fi utilizate în situații de urgență, întrucât în astfel de situații, procedura „Autorizație condiționată de introducere pe

piață” (CMA) este concepută special pentru a permite autorizarea cât mai rapid posibilă, de îndată ce sunt disponibile date suficiente, oferind în același timp un cadru solid pentru siguranță, garanții și verificări post-autorizare (par. 25.3. din decizie).

58. Având în vedere importanța acestui punct din analiză, teza potrivit căreia vaccinurile Covid-19 sunt experimentale, redăm analiza Curții în întregime:

25.4. Și totuși, atenție, autorizația condiționată de introducere pe piață nu este o scurtătură incertă și periculoasă concepută ad-hoc pentru a face față irațional unei urgențe sanitare precum cea actuală, ci o procedură de natură generală, potrivită a fi aplicată - și aplicată concret în anii trecuți. , inclusiv recente, în special în domeniul oncologiei - chiar și în afara situației de pandemie, în fața unor nevoi contingente (nu întâmplător lupta împotriva cancerului este terenul electiv), și constituie o subcategorie a procedurii destinată autorizează introducerea obișnuită pe piață deoarece este emisă pe baza unor date care sunt, da, mai puțin complete decât cele obișnuite - cf. al IV-lea considerent al Reg.

25.5. Odată ce obligațiile prescrite au fost îndeplinite și datele lipsă furnizate, autorizația condiționată de introducere pe piață este de fapt transformată - ceea ce s-a întâmplat de mai multe ori în trecut - într-o autorizație necondiționată.

25.6. Echilibrarea, cu privire la completitudinea mai mare a datelor obținute în procedura obișnuită de autorizare, se impune și se asigură, în prevederea art. 4 din Reg. (CE) nr. 507/2006, prin patru cerințe stricte:

- a. ca raportul risc/beneficiu al medicamentului să fie pozitiv;
- b. este probabil ca solicitantul să poată furniza ulterior date clinice complete;
- c. că medicamentul răspunde unor nevoi medicale specifice nesatisfăcute;
- d. că beneficiile pentru sănătatea publică care rezultă din disponibilitatea imediată pe piață a medicamentului în cauză depășesc riscul din cauza faptului că sunt încă necesare date suplimentare.

26. În ceea ce privește vaccinurile împotriva răspândirii virusului Sars-CoV-2, autorizația condiționată de introducere pe piață urmează, în opinia Comisiei, un cadru solid și controlat și oferă garanții valabile ale unui nivel ridicat de protecție a cetățenilor în timpul campaniei de vaccinare, constituind o componentă esențială a strategiei Uniunii în materie de vaccinuri, garanții care disting clar această ipoteză de așa-numita „autorizație de utilizare de urgență”, *instituție diferită* care, în unele țări (cum ar fi SUA și Marea Britanie) nu autorizează un vaccin, ci utilizarea temporară, din motive de urgență, a unui vaccin neautorizat. Reproducem din opinia Comisiei:

26.2. Cele patru produse utilizate până în prezent în campania de vaccinare au fost, așadar, autorizate în mod corespunzător de către Comisie, sub rezerva recomandării EMA, prin procedura de autorizare condiționată (așa-numita CMA, Autorizație de introducere pe piață condiționată), care a fost menționată pe scurt, reglementată prin art. 14-bis din Reg. CE 726/2004 al Parlamentului European și al Consiliului și din Reg. CE 507/2006 al Comisiei.

26.3. Aceasta este o autorizație care poate fi acordată chiar și în absența datelor clinice complete, așa cum s-a menționat mai sus, „cu condiția ca beneficiile care decurg din disponibilitatea imediată pe piață a medicamentului în cauză depășesc riscul datorat faptului că datele sunt

încă necesar. suplimentar”.

26.4. Natura condiționată a autorizației nu afectează profilurile de siguranță ale medicamentului (pe site-ul ISS, care la rândul său amintește pe cel al EMA, reamintim „o autorizație condiționată garantează că vaccinul aprobat îndeplinește criteriile stricte de siguranță, eficacitate și calitate, și că este produs și controlat în unități aprobate și certificate în conformitate cu standardele farmaceutice compatibile cu marketingul pe scară largă și nici nu implică că ar trebui considerat un minus din punct de vedere al valorii legale, ci impune doar titularului să „finalizeze studii în curs sau să efectueze noi studii pentru a confirma că raportul risc/beneficiu este favorabil”.

26.5. CMA este, de altfel, un instrument dovedit și utilizat de mai multe ori înainte de urgența pandemică, așa cum atestă raportul disponibil pe site-ul instituțional al EMA, referitor la primii zece ani de utilizare a procedurii, dacă se ține cont de faptul că în perioada de referință analizată de raport - între 2006 și 2016 - au fost acordate până la 30 de autorizații condiționate, în special în domeniul oncologiei, niciuna dintre acestea nefiind ulterior retrasă din motive de siguranță, unsprezece fiind transformate în autorizații ordinare, două retrase pt. motive comerciale și restul de șaptesprezece rămân autorizații condiționate, deoarece datele sunt în curs de completare.

27. În lumina acestor premise necesare, deși esențiale și sintetice, normativ-tehnic, care nu privesc doar legislația europeană, ci, prin natura sa tehnică intrinsecă, aceleași proceduri de testare admise de comunitatea științifică pe baza canoanelor fundamentale ale așa-numitului medicament bazat pe dovezi, supus și controlului judecătorului național sau european, în funcție de actul atacat, în exercitarea controlului asupra așa-zisei puteri de apreciere tehnică, trebuie să infirme și să respingă ferm afirmația că vaccinurile împotriva Sars-Cov-2 sunt „experimentale” - vezi, de exemplu, p. 80 din recurs - precum și cea care pune la îndoială radical eficacitatea și/sau siguranța acestora.

59. Limitele evidente ale controlului de către judecătorul administrativ asupra actelor adoptate de autoritățile și organismele naționale de sănătate în exercitarea puterii lor tehnice de apreciere

60. Consiliul de Stat admite limitele sale de competență ale controlului judecătorului administrativ asupra actelor adoptate de organismele de sănătate în exercitarea puterii lor tehnice, științifice de apreciere, constatând că datele după începerea campaniei de vaccinare și supuse actualizării și studiului constant dovedesc că *profilaxia vaccinală este eficientă în evitarea nu numai a bolii, în cea mai mare parte în totalitate sau, în orice caz, în formele sale cele mai grave, dar și contagiunea*, rezultate științifice contrare celor susținute de recurenți (par. 27.8. – 27.9. din decizie).

Siguranța vaccinului – raportul dintre risc și beneficiu

61. Consiliul de Stat în analiza sa pornește de la ipoteza științifică generală conform căreia vaccinul, ca toate medicamente, nu poate fi considerat complet lipsit de riscuri (par.28 din decizie). În analiza concretă, Consiliul realizează o cercetare a statisticilor publice ale instituției de stat competente în domeniu: Agenția Italiană pentru Medicamente (AIFA). În urma cercetării prezentate în motivarea decizie, Consiliul ajunge la constatarea că:

- rezultatele statistice evidențiază așadar existența unui raport risc/beneficiu absolut

acceptabil și trebuie luate în considerare prejudiciile consecvente ale administrării vaccinului pentru SARS-CoV-2, având în vedere extrema raritate a apariției evenimentelor grave și corelabile, răspunzând la un criteriu de normalitate statistică;

- datele referitoare la reducerea drastică a infecțiilor, spitalizărilor și deceselor, disponibile în prezent și făcute publice de instituții și organe sanitare, *demonstrează la nivel epidemiologic că vaccinarea - împreună cu alte măsuri de izolare - se dovedește eficientă, la scară largă, în limitarea infecției și în reducerea deceselor sau a simptomelor severe.* (par. 28.1. – 29 din decizie)

62. Legat de timpul necesar experimentării, confruntat cu nevoia imediată de intervenție, Consiliul arată că *„știința nu este în mod evident în măsură să ofere o certitudine absolută cu privire la absența totală a riscurilor, chiar și pe termen lung, legate de aportul de vaccinuri, și nici legiuitorul, în situația unei pandemii care prevede răspândirea unui virus aerian, foarte contagios și adesea letal pentru cei mai vulnerabili subiecți din cauza unor boli anterioare capabilă să prevină îmbolnăvirea sau, cel puțin, să prevină cele mai grave simptome și să stopeze sau să limiteze puternic contagiunea.* (par. 30.2 din decizie). Astfel, *„în faza de urgență, în fața nevoii stringente, dramatice, neamânate de a proteja sănătatea publică împotriva răspândirii contagiunii, principiul precauției, care se aplică și în sectorul sănătății, funcționează invers față de cel obișnuit și, ca să spunem așa, contraintuitiv, deoarece impune decidentului public să permită sau chiar să impună utilizarea unor terapii care, deși pe baza unor date incomplete (cum este cazul în procedura de autorizare condiționată, care a urmat totuși - și trebuie reiterate - toate cele patru faze ale studiului cerute de procedura de autorizare), asigură mai multe beneficii decât riscuri, deoarece riscul potențial de apariție a unui eveniment advers pentru o singură persoană, odată cu utilizarea medicamentului respectiv, este mult mai mic decât prejudiciul real. pentru o întreaga societate”* (par. 30.7 din decizie).

Scopul legitim

63. Scopul legitim formulat de legiuitor este cel al *„protejării sănătății publice și al menținerii unor condiții adecvate de siguranță în prestarea serviciilor de îngrijire și asistență”*, care privește:

- problema mai generală și importantă a securității la locul de muncă pentru protecția lucrătorilor,
- principiul siguranței îngrijirii, potrivit căruia siguranța îngrijirii este *„parte constitutivă a dreptului la sănătate și se urmărește în interesul individului și al comunității”* (par. 31.3 – 31.5.)

64. În motivarea limitării dreptului fundamental prin obligativitatea vaccinării, Consiliul de Stat dezvoltă conceptul de *solidaritate* a individului în societate, pentru atingerea unor scopuri legitime constituționale. Astfel, Consiliul arată că *„datoria de îngrijire, care revine personalului sanitar, include și datoria de a proteja pacientul, care are încredere nu numai în siguranța tratamentului, ci și în siguranța - aici pentru a fi înțeles ca necontagioasă sau nepatogen - a celor cărora le pasă și a locului în care îi*

pasă, iar această obligație esențială de a se proteja pe sine și pe celălalt, legată de datoria de grijă și de relația de încredere, nu poate lăsa loc, evident, unor viziuni individualiste și egoiste, nejustificate în niciun fel științific de medicul individual care, în fața amenințării pandemice, își revendică autonomia de decizie pentru a nu se vindeca. (par. 30 din decizie)”

65. Consiliul nu acceptă argumentele recurențelor privitoare la motivele de ezitare a vaccinării, arătând că în această fază de urgență a combaterii pandemiei, nu există un spațiu legitim de exercitare a dreptului de a dispune de propriul corp, statul realizând în mod just echilibrarea celor două valori, cea a autodeterminării individuale și cea a protecției sănătății publice (par. 32 din decizie). Impunerea vaccinării obligatorii nu este incompatibilă cu legea fundamentală:

- dacă tratamentul are ca scop nu numai îmbunătățirea sau conservarea stării de sănătate a celor supuși acestuia, ci și conservarea sănătății celorlalți;
- dacă se prevede că nu va afecta negativ starea de sănătate a celui care este obligat, cu excepția acelor consecințe care par normale și, deci, tolerabile; și
- dacă, în cazul unor prejudicii ulterioare, se are în vedere plata unei despăgubiri echitabile în favoarea părții vătămate, indiferent de protecția compensatorie paralelă (par.32.4).

Consiliul constată că toate aceste condiții sunt respectate prin vaccinarea obligatorie

66. Consiliul stabilește ca principiu general al vaccinării benevole prin obținerea consimțământului informat, în acest proces fiind importantă transparența informațiilor științifice și campaniile de conștientizare: *„formarea consimțământului informat la fiecare și aderarea convinsă a majorității la vaccinare, pe baza informațiilor puse la dispoziție de comunitatea științifică și a rezultatului unei evaluări senine a relației dintre riscurile și beneficiile vaccinării în cadrul comunității și instituțiilor democratice, cu siguranță constituie cea mai bună și preferabilă soluție de combatere a bolii, deoarece ea sporește, pe de o parte, rolul unei științe care nu este închisă în sine, dar deschisă dezbaterii civile și participând la progresul moral și materialul a întregii societăți și, pe de altă parte, ea sporește rolul fundamental al autodeterminării în armonie, și nu deja în conflict, cu principiul solidarității* (par. 33.3. din decizia).

67. În privința *despăgubirilor*, Consiliul de Stat arată că acestea se cuvin în completarea „pactului de solidaritate” dintre individ și comunitate, iar motivul care stă la baza cererii individului de despăgubiri nu rezidă în tratamentul obligatoriu, ci se bazează pe îndeplinirea necesară a unei obligații de solidaritate din care pot să derive consecințe negative asupra integrității psihofizice a persoanei (par. 44.6. – 44.7 din decizie).

68. În final, Consiliul de stat consacră principiul complementarității drepturilor fundamentale ale omului, arătând următoarele:

- logica așa-ziselor *drepturi tiranice, adică*, ale drepturilor care nu intră în echilibru adecvat cu drepturi egale, convenite altora, sau cu drepturi diferite, protejate tot de Constituție, și pretind a fi întotdeauna și în orice caz satisfăcute, fără nicio limită, este, de altfel, străină unei ordini democratice, deoarece „conceptul de limită este inerent conceptului de drept” și a fost întotdeauna respinsă în mod expres chiar și de Curtea Constituțională care, după cum se știe, a clarificat că drepturile protejate

de Constituție - inclusiv cel de autodeterminare - se află într-o relație de integrare reciprocă și nu este posibil să se identifice unul dintre ele care să aibă prevalență absolută asupra celorlalte (par. 42.9 din decizie);

- iarăși trebuie să reamintim valoarea fundamentală a solidarității, piatra de temelie, după cum s-a mai spus, a ordinii noastre constituționale și, împreună cu aceasta, acele obligații fundamentale de asistență și protecție reciprocă, pentru sine și pentru ceilalți, care de asemenea stau la baza Constituției noastre (art. 2 din Constituție), obligații care leagă fiecare individ de celălalt, indisolubil, într-un „lanț social” și în acel „pact de solidaritate” între individ și comunitate care, potrivit aceleiași Curți Constituționale, stă la baza oricărei vaccinări, fie că este obligatorie sau recomandată (par. 43 din decizie).

IV. Concluzii

69. Limitările drepturilor și libertăților fundamentale în pandemia generată de virusul Sars-CoV-2 ridică o serie de provocări statului pentru a identifica acel fin echilibru între nevoia de a combate, de a atenua efectele pandemiei și de a asigura exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale. Controlul legalității demersului statului în identificarea unui echilibru constituțional între necesitățile mai sus amintite revine instanței de judecată.

70. În acest sens, este important ca judecătorul să dezvolte acele teste juridice pe baza cărora se realizează controlul legalității limitărilor drepturilor și libertăților fundamentale în timpul pandemiei de Covid-19.

71. Din deciziile instanțelor constituționale prezentate în analiza de față, din jurisprudența recentă a CEDO, dar și din Decizia nr. 2021-824 DC din 5 august 2021 a Consiliului Constituțional din Franța referitoare la Legea managementului crizelor de sănătate, respectiv din Hotărârea Curții Constituționale Federale din 19 noiembrie 2021 (publicată la 30 nov 2021) privitoare la constituționalitatea restricțiilor impuse pentru combaterea pandemiei Covid-19, reiese că instanțele constituționale au constatat că statele au identificat un echilibru just între protecția vieții și a sănătății publice în raport cu limitarea unor drepturi fundamentale.

72. În analiza lor au dezvoltat teste juridice care urmează jurisprudența CEDO, respectiv jurisprudența proprie.

73. Remarcăm recunoașterea de către instanțele constituționale a prevalenței științei, a cunoașterii în raport cu dezinformarea. Instanțele constituționale nu contestă concluziile și propunerile de gestionare a pandemiei ale instituțiilor internaționale și naționale în domeniu. Potrivit acestora, un astfel de demers ar depăși atribuțiile lor legale.

74. De asemenea, instanțele constituționale recunosc o marjă de apreciere și de acțiune mai mare statelor în identificarea și aplicarea soluțiilor de combatere a pandemiei, aceste soluții fiind analizate potrivit situației rezultatelor științifice la momentul adoptării lor. Instanțele constituționale constată „obligația pozitivă de a face”, a statelor, în scopul protecției vieții și a sănătății publice, inclusiv prin asigurarea serviciilor de sănătate, în mod permanent și în siguranță.

75. Nu în ultimul rând, instanțele constituționale consacră complementaritatea drepturilor și libertăților fundamentale, care se află într-o relație de integrare reciprocă, fără ca unul dintre ele să aibă o prevalență absolută asupra celorlalte. Procesul de integrare reciprocă înseamnă identificarea unui echilibru adecvat între drepturile și libertățile fundamentale, de la caz la caz.